

ПОЕЗИЈА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У СРПСКОМ ПРЕВОДУ

Име украјинског песника романтичара, Тараса Шевченка, у српској култури први пут се појављује 1868. године у часопису *Вила*, убрзо после песникове смрти, уз прве преводе његове поезије на српском језику. Поетско стваралаштво Шевченка у српском преводу периодично је представљано у различитим часописима до 1896. године. Готово читав век Шевченко је био препуштен забору. На српској књижевној сцени поново се појављује 1969, објављивањем збирке *Кобзар* и представљањем нових превода Шевченкове поезије, који су поново објављивани 1970, 1980, а у међувремену су им се придруживали нови 1979, 1994, 1999. И та традиција се наставља 2002, 2006. и траје до данас. О Шевченку се пише, говори, организују се књижевне вечери, његово стваралаштво се тумачи. У раду представљамо поезију Шевченка у српском преводу, његове преводиоце, њихово разумевање мотива Шевченкове поезије и песничке мисли и њихове највредније преводе, који виртуозно преносе суштину изворника на украјинском језику. Захваљујући преводима великана српске поезије можемо да читамо и разумемо песме најпознатијег украјинског песника на матерњем језику, али и да схватимо становишта, мотиве и тежње самог украјинског романтизма.

Кључне речи: песник, Тарас Шевченко, украјински, романтизам, српски, превод, култура преводилац, *Кобзар*

Тарас Шевченко (1814 – 1861) централна је личност украјинског књижевног процеса XIX века. Био је песник, сликар, филозоф демократа и револуционар. Његово стваралаштво у украјинској књижевности учврстило је заједничке демократске вредности и уздигло ју је на ниво водећих светских књижевности. У својој поезији Шевченко се окреће темама, проблемима и идејама (социјалним, политичким, филозофским, историјским, уметничким), који пре њега нису разма-

* tanja.gaev@fil.bg.ac.rs; scienciaipsa@gmail.com

трани у украјинској књижевности, или су разматрани превише стидљиво и социјално ограничено. Обогаћивши украјинску књижевност новим животним темама и идејама, Шевченко је постао иноватор и у потрази за новим уметничким формама и средствима. На књижевну сцену ступа у време процвата словенског романтизма, када се у Украјини формира разноликост овог правца, који је карактеристичан за недржавне нације (украјинску, белоруску, српску, словеначку) и близак је национално-ослободилачким тежњама нација и њиховом препороду. За Шевченка је сваки педаљ земље Украјине говорио о прошлој слави и прошлој трагедији, чије су последице биле садашње ропство народа, не само политичко и економско, већ и духовно – чврсто укоренењено осећање националне неправде. Као и народне думе и песме, Шевченко опева двестагодишњу јуначку историју козаштва са њеном бурном енергијом, упорношћу, храброшћу и самопожртвованосту, заједничким циљем, који је све ујединио, а то је био обавезујући племенити, правични циљ – заштита народа од страних освајача и ослобођење сузања. Јунаштво и мучеништво слободољубивог народа постали су главна обележја Шевченкове слике Украјине, његовог националног мита, који је песник стварао већ у раној лирици и у историјским поемама.

У српској култури име Тараса Шевченка и његовог стваралаштва познато је од 1868. године, када су објављени први преводи његових песама. Од 70-90-их година XIX века започиње први талас рецепције Шевченковог стваралаштва, а први преводиоци поезије највећег украјинског песника романтичара били су Владимир Николић: *Заветї, Неофїїи, Рубац // Вила* 1868, Ђура Јанковић: *Песмица // Зора* 1869, Окица Глушчевић: *Сан и Леїе дани и ноїи оглећу // Гусле* 1886, Јован Грчић: *Чини // Јавор* 1877, Жарко Радонић: *Родила је мене маїи... // Јавор* 1887. и Драгутин Илијћ: *Иван Пидкова // Босанска вила* 1890. и *Пред освиїом // Бранково коло* 1896. Други талас рецепције уследио је читав век касније, тачније, 70-90-их година XX века, објављивањем збирке песама Тараса Шевченка *Кобзар* 1969. (поновљено издање 1980.), у коју су уврштени нови преводи Љубомира Симовића, Десанке Максимовић, Сергеја Сластикова и Јованке Хрваћанин. Јованка Хрваћанин своје преводе Шевченкове поезије објављује у часопису *Ток* 1970, Миодраг Сибиновић у *Књижевним новинама*

1994., Радослав Пајковић у оквиру своје *Анџолоџије украјинске џоезије* 1979. и Лука Хајдуковић у својој збирци *Хучи Дњейар широки* 1999. Прва деценија ХХI века обележила је последњи, најновији талас рецепције Шевченковог стваралаштва објављивањем његове поезије у преводу Миодрага Сибиновића, најпре у *Анџолоџији украјинске џоезије ХVI-ХХ век* 2002., а затим и 2006. године, заједно са већ поменутиим преводиоцима првог и другог таласа рецепције, када из штампе излази последње издање *Кобзара*, паралелено на украјинском и на српском језику.

Као први преводилац Шевченкове поезије на српски језик опробао се Владимир Николић. Песме *Завейи*, *Неофийи* и *Рубац* (*Хусџина*) светлост дана угледале су 1868. у часопису *Вила*, за чијег уредника, Стојана Новаковића, украјински књижевни процес није био непознаница. Новаковићу браћа Олександр и Осип Барвински, са којима је водио активну преписку, шаљу дела Тараса Шевченка, „познатог свему Словенству, изузевши нас, Србе“. Уредништво *Виле* (1868: 274) уз преводе даје коментар „сила се поезије Шевченкове не може познати док се добро не познаје нарав, положај и живот народа његова, који је њему био познат боље но икоме, јер изашавши између спахијских кметића, сам је на себи најбоље познао муке народне.“ Песмом *Завейи* (*Зайовийи*) завршава се плодна Шевченкова јесен 1845. године, а у преводу на српском први пут је објављена 7 година после Шевченкове смрти. Песму која почиње стиховима *Каг умрем, сахранийи ме* на српски језик, поред Владимира Николића превели су Окица Глушчевић (под псеудонимом Г) (*Завейи* // *Час*, 1885), Десанка Максимовић (*Порука* // *Козбар*, 1969, 1980, 2006.), Радослав Пајковић (*Завешџање* // *Анџолоџија украјинске џоезије*, 1979), Лука Хајдуковић (*Завейи* // *Хучи Дњейар широки*, 1999) и Миодраг Сибиновић (*Ойорука* // *Анџолоџија украјинске џоезије ХVI-ХХ век*, 2002).

Шевченко је у песми која представља његово лично завештање, односно, завет сопственом народу употребио познати жанр «споменика» из дуге књижевне традиције, написавши песму новог жанра – поетску опоруку. Песник романтичар, али и бивши кмет, сада револуционар, тражи од свог народа да га сахрани *Тамо на моџили / У нашојзи Украјини* (В. Николић), *Усред сџейи широкијех / Украјине моје миле* (О. Глушчевић), *џамо усред сџейе, / усред сџейе нам широке, /*

Украјине леїе, (Д. Максимовић), Тамо у моїли / Сред сїеїе їредивне / На милој Украјини. (Р. Пајковић), На хумке висини, / Посред сїеїе, ој широке, / У милој Крајини (Л. Хајдуковић), Да ме їруди їрime / Наше леїе сїеїе / Дивне Украјине. (М. Сибиновић).

Водеће обележје Шевченкове поезије нераскидиво је јединство његовог лирског “ја” и свенародног „ми“. Ни после смрти његова душа неће напустити родну груду и неће се смирити док је рођени народ поробљен. Ове идеје и осећања словенског романтизма посебно долазе до изражаја у преводима В. Николића и О. Глушчевића, који су сами трпели јарам и живели у ропству, и њихов позив на устанак сопственом народу обојен је националном тежњом слободи.

*Коїаїїе ме, їа се диж'їе,
Раскиниїе їуїа
Хај слобода нек' је врашком
Крвљу обасуїа! (В. Николић)*

*Саран'їе ме, їа устїаїїе
И ланце разбиїе,
И крвничком злобном крвљу
Слободу їолиїе! (О. Глушчевић)*

Својим пореклом и размишљањима Тарас Шевченко је одговарао схватањима Окице Глушчевића (1858 –1898). Шевченка су из кметства откупили руски сликари за 2.500 рубаља, док Глушчевић бежи од феудалца Селмановића, чији је чивчија био, зато што није могао да се откупи. Блиске су и судбине Шевченка и Глушчевића. Шевченко је прогоњен и по казни отеран у војску, док је Глушчевић теран и прогањан и у родитељском дому у Каменој Гори и у школи у Београду. Шевченкове песме, штампане само у иностранству, које својим лирским и романтичарским стилем говоре о борби украјинског народа за слободу и ослобођење, националне по песничким облицима а револуционарне по садржини, биле су узор Глушчевићу за националну борбу Срба и његовог родног краја. Његова родна грудa притиснута јармом чекала је ослобођење од турског ропства. Глушчевић је сматрао да га на исправан пут могу упутити само интелектуалци и вође, који морају бити национални и револуционарни. Глушчевић је до краја свог живота остао национални борац са револуционарним схватањима, те му је узор за ту борбу, поред Светозара Марковића и његове *Србије на исїоку*, био и украјински песник Тарас Шевченко. Глушчевић постаје „близак“ Шевченку, кога је изузетно пошто-

вао и преводио. Поред *Завейи*, превео је још две Шевченкове песме, објављене у *Гуслама: Сан* (1886: 3-7, 18-27) (под псеудонимом Белезис), и *Лейіе дани и ноћи одлећу* (1886: 17) (под псеудонимом Лара).

Београдски часопис *Зора* такође је подржавао идеје словенског романтизма, па је убрзо после смрти „највећег сина Украјине“ у преводу Ђуре Јанковића (1851 – 1875) објављена Шевченкова *Песмица (Нащо мені чорні брови)* (1869: 155). Песма је први пут објављена у збирци *Кобзар* 1840. и представља варијацију народних мотива девојачке усамљености и сиромаштва, које је Шевченко најактивније развијао у песмама из периода изгнанства.

У преводу даровитог песника Јована Грчића (иницијали Г-ћ) (1846-1875), кога са Шевченком повезује последња жеља да своје кости остави у месту свога рођења, у часопису *Јавор* (број 22 од 29. V 1877: 681-684; број 23 од 5. VI 1877: 713-716) објављена је Шевченкова песма *Чини (Причинна)*, која осликава светску романтичарску традицију баладе. Сиже песме је народни, смрт девојке, која умире не дочекавши вољеног да се врати, а све то наговештава слика природе: опис олујне ноћи и обале реке, на којој је јунакиња, представљене помоћу типичних романтичарских ликова. Јунакиња баладе у којој је описана бурна ноћ је млада девојка, која, омађијана чинима врача, лута по ноћи поред Дњепра тражећи свог драгог, који јој је при одласку обећао да ће се вратити. Око ње под дрветом окупљају се речне виле и успављују је. Ујутру наилази на коњу млад козак, њен драги, и, видећи да она више није жива, и сам се убија. Грчић је у свом преводу у потпуности дочарао атмосферу изворника и у духу српског романтизма дубоко саосећа са несрећном девојком, сиротицом, молећи Бога да јој подари више среће.

Драгутин Или(ј)ћ (1858 – 1926), син песника Јове Илића, а старији брат Војислава Илића, за време првог светског рата, новембра 1914. одлази у Русију да би водио пропаганду о борби Србије. У Одеси учествује у раду на прикупљању југословенских добровољаца за Добруцу, али се упознаје и са стваралаштвом украјинског песника. Свој превод Шевченкове песме *Пред освиіом* објавио је 1896. године (број 37 од 12/24. IX 1896:1165) у часопису *Бранково коло*, у ком је био један од уредника.

Други талас рецепције Шевченковог стваралаштва започиње 1969. (издање је поновљено 1980. латиничним писмом), читав век касније у односу на први талас, објављивањем збирке песама Тараса Шевченка *Кобзар* у избору, редакцији, напоменама и поговору Петра Митропана, у коју су уврштени преводи Љубомира Симовића (*Размишљање, Мисли, За вечийшу усїомену на И. Кошљаревскої (одломак), Раскоїан їроб, Не завиди боїаїашу..., И мрївим и живим и нерођеним земљацима мојим у України и ван Україне – моја браїйска їорука, У їамници, У їроїонсїву, Ја ограсїох у їуђини..., Такозвани добри људи..., Збої чеїа си їоцрнела..., Не обузме жалосїї мене..., Да л' несређа, да ли бољка..., Никад неђу їоклекнуїи..., Подражавање срїском, Не, не роїћем ја на Боїа..., Требало би да їресїанемо...), Десанке Максимовић (Иван Пидкова, Мисли моје, бриїе моје..., Иду дани, їролазе ноћи..., Порука, Мени је све једно да ли ћу..., Да ли ћемо се оїейї сресїи..., Сунце їада за їамне їланине..., Н. Н. (Тринаесїїу сам наїунио...), И сам се їиїїам куда се деїи..., Би ли ил' не у сїїраху сїїала..., Музика свира, болно јечи..., Прошла су ме млада леїа...), Јованке Хрваћанин (Вишње у цвейїу їокраї куће..., Сан, Зар немам, мајко, їе чарне очи..., Тече вода од јавора..., Пролази дан, їролази ноћ...), Сергеја Сластикова (Не савија веїїар їране..., Кад би їосїодичићи знали... и Не ваља ни овде ни їамо!...), заједно са старим преводима из XIX века. Митропан уз старе преводе објашњава да је интересовање за Шевченка у српској култури трајало до почетка Првог светског рата, после чега Шевченко ишчезава са видика наше књижевности. Митропан хронолошким редом наводи неколико заборављених превода Шевченкових дела на српски језик из старих часописа, како би у историјском пресеку илустровао који пут је прешло преношење идеја и мелодија стваралаштва великог украјинског песника. Елегијом *Мисли моје, бриїе моје... (Думи мої, думи мої...)* (превод Десанке Максимовић, 1969: 3-6), написане као програмска песма и лирски увод почињао је садржај првог издања *Кобзара*, штампаног 1840. године у Петербургу на украјинском језику, где први пут у новој украјинској поезији, уопште, упечатљивија постаје романтична слика лирског јунака песника с аутобиографским моментима сопствене судбине (сиромаштво, усамљеност, туђина) и јасно дефинисаним поетским темама које су бринуле Шевченка:*

лирска тема љубави и јуначка тема козачке славе, односно сопствени стваралачки програм.

*Децо, моје миље!
Зашиїо вас неїовах, зашиїо вас заливах?
Кад ја заїлачем, хоћу ли свейїа диљем
коїа расїлакаїї? Можда залуд не сновиїах. (Мисли моје, бриїе моје...)*

Десанка Максимовић (1898 – 1993), велика српска песникиња убраја се у најплодније преводиоце Шевченковог стваралаштва. Као дипломирани филолог светске књижевности, опште историје и историје Филозофског факултета у Београду добро је познавала руску, словеначку, бугарску и француску књижевност и повремено се бавила превођењем, махом поезије, са језика поменутих књижевности. Изврсним песникињиним преводима са руског језика допринео је Сергеј Сластиков (Калужанин) (1896-1976), руски емигрант, глумац и песник, супруг Десанке Максимовић, који се и сам уврстио у преводиоце Шевченкове поезије.

Шевченко и Десанка Максимовић своје песме називају својом децом, негују их, усавршавају и посвећују им највредније што имају, а то је таленат песника испуњен љубављу и најискренијим осећањима. Обоје певају о љубави према свом завичају, родној грудии и сународницима који на њој живе.

*Идиїїе на Україїну,
сїїейїе Україїне,
ко сирочад, а ја осїїах
овде да їоїїнем.
Тамо ћейїе наћи љубав,
реч їрисну, ласкаву.
Тамо ћейїе наћи їравду,
а можда и славу.
Приїрли је, моја нано,
моја Україїно,
моју децу наразумну,
као своїа сина. (Мисли моје, бриїе моје...)*

Д. Максимовић препознаје срећу, или усуд, „доля-недоля“, један од основних мотива Шевченкове поезије, коју је сам песник добро упознао, изједначавајући своју худу срећу са трагичном судбином сељака роба принуђеног да свој век проживи служећи својим угњетачима и потчинивши га њиховој самовољи. Попут црвене нити она прожима Шевченков живот, а то у изузетном преводу Д. Максимовић остаје сачувано на српском језику у песми *Иду дани, йролазе ноћи (Минають дні, минають ночі)*.

Срећо, где си? Где си, срећо?
Гласа ниоткуд.
Не можеш ли удес добар,
дај ми, Боже, худ!

Али, ма каква судбина била, треба је проживети на најбољи могући начин, јер је најгоре проживети живот узалуд и не оставити никаквог трага.

*Зло је йасїи у окове,
мрейи заробљен,
још је йоре йаворийи,
снова бийи йлен,
и ойићи са свейа йої
не оставив йраїа.*

Д. Максимовић доследно преноси и остале теме које су срж Шевченковог стваралаштва: тема о горчини љубави над којом лебди фатум туђе власти у преводима песама *Мени је све једно да ли ћу... (Али ми није свеједно / ако Украјину зли људи / уљушкају, йокраду у сну / и ако се у вайри йробуди... / О, није ми све једно за њу), И сам се йийам їде се дейи (Шїа чинийи, а сужањ бийи? / Кад би се ланци дали їрисїи, / їризао бих йолако), Да ли ћемо се ойейи сресїи (Нек је йако. Не своја майи, / йуђа се морала својом звайи)*; тема жалосне судбине младости која вене у условима неправде у преводима песама *Прошла су ме млада лейа (Остїани самац исїод сїреје / док їе и нада не исмеје...), Музика свира, болно јечи (...Срце лудо / ваљда жали иїїо узалудно / и суморно младосїи йроїраћих), Би ли ил' не у сїраху сїала (Кад би їе срео и уїледо / младу и од радосїи луду - / срећу своју неїдашњу худу - / савладо би ме йлач и бол)*.

Још један велики српски песник, Љубомир Симовић (1935), у својим преводима верно осликава теме које су „мучиле“ Шевченка: одсуство слоге и однародњавање интелигенције од „нижег сталежа“: *Не завиди боїаїашу (Не завиди боїаїашу, / јер боїаїи не зна / ни за дружбу, ни за љубав, / без злаїних їинеца)*; тужна размишљања о људима, неправди, животу и његовим вредностима, које се често изопачују: *Такозвани добри људи (Без злоївора некако се / їроживеїи може, / а назови-добри људи / свуд ће да їе среїиу, / неће їе забораवीїи / ни на оном свеїу)* и Шевченкове „тужбалице“ – вапај сужња из прогонства и заточења: *У їроїонсїву (Боже! Хоћу ли дуїо, и їужно, / биїи у їамници ової без браве, / краї мора ової равнодушної / бол да болуїем?...)*

Јованка Хрваћанин (1899 – 1987), дипломирани филолог, преводила је много, највише са словенских језика, а у поезији раног Шевченка препознала је јак утицај народне поезије која прожима песникову поезију народном симболиком (слике гроба, ветра, судбине, мора, тополе, црвене оскоруше): *Тече вода од јавора (Удика се руїна їорди, / јавор їодмлаћује, / а око њих из врбака / шум се лииїа чује); Три се їуїа, їри широка (Јасени се не їримиїе / ни їоїола бела, / усахнула їри јавора / удика увела)*. Касније, у Шевченковом стваралаштву доминирају симболи, метафоре, персонификације сила природе и апстрактних појмова, асимилације, поређења и епитети народног песничког порекла.

Радослав Пајковић у Београду 1979. објављује *Анїолоїїу україїнеке їоезиїе*, прву такве врсте у српској култури, чијим је избором, предговором, белешкама и преводом с україїнекего језика, представио стваралаштво 31 україїнекего песника и писца, обухвативши период україїнеке поезиїе од скоро два века, почев од средине XVIII века закључно са країем XX века. Р. Пајковић нас кроз предговор води кроз историју уметничке поезиїе Україїне, скрећући посебну пажњу на класичну поезију у Україїни, која настаїе країем XIX – почетком XX века, а проистиче из народне поезиїе и почива на усменом народном стваралаштву. Оваї период који је изродио велике песнике: Тараса Шевченка, Ивана Франка и Лесїу Україїнку може се назвати златним веком песничких остварења у україїнекој књижевности. Њихови стихови који и данас одјекују допринели су буђењу националне свести из ког је произашло «све оно вредно што данас постоїи у

украјинском бићу». Р. Пајковић преводи следеће Шевченкове песме: *Н. Н. (Сунце заходи, јоре хладују..), Зарасли су њуши њрњем..., У долу њроцвейшала..., Подражавање срјској, Гојољу, Тим несийим очима..., Монашка химна, Муза и Завештање*. Поред већ наведених мотива, који чине суштину Шевченкове поезије, Р. Пајковић дочарава и благи утицај природе која стишава душевне незгоде: *У долу њроцвейшала... (У долу њроцвейшала / Калина црвена / Као да се насмејала / Девојка малена),* као и надахнуће које песнику шаље *Муза (Ти сесјиро Феба младејина!... О, чаробнице моја! / мени си увек њомајала / И свуда надјледала).*

Лука Хајдуковић (1937-2010), магистар филолошких наука и преводилац с руског и украјинског језика, објавио је у Београду 1999. збирку поезије Шевченко, Франко, Малањук, *Хучи Дњейар широки* паралелно на украјинском језику и у избору и преводу на српски језик, уз текстове о песницима. За превод поезије тројице украјинских песника Удружење књижевника Украјине доделило је Луки Хајдуковићу Међународну награду „Иван Франко“. У *Уводној речи* Л. Хајдуковић наводи: „Растужује и опомиње истина: украјинска поезија није довољно превођена на српски језик. Оно што је, захваљујући мару малобројних преводилаца, из ње пренесено у културу Срба, премало је да би било у сразмери са њеним значајем, а још мање да би проширило видике српског читалаштва.“ <...> „На маркантној путањи украјинске поезије од појаве *Кобзара* (1840) до наших дана Шевченкова лира се препознаје као архетипска парадигма <...>, што књизи *Хучи Дњейар широки* даје конкретну садржину.“ *Хучи Дњейар широки (Реве ња сјојне Днјјр широкий)* представља првих дванаест стихова познате Шевченкове баладе *Чини (Причинна)*, објављене у првој Шевченковој збирци поезије *Кобзар* (1840). Ову песму Шевченко је, по сопственим наводима, написао још као кмет 1837. године.

За Шевченка Л. Хајдуковић наводи да је песник једне књиге – *Кобзара*. „Дубока национална освешћеност и ослонац на језичко-поетска средства народне књижевности постали су после њене појаве алфа и омега украјинског песништва. Потоњи издавачи уносили су у њу све што се из песникових пера оваплотило у стих“. У преводу Л. Хајдуковића објављене су следеће Шевченкове песме: *Муза, Кајшерица (Огломак), Ту їде Дњейар брежје своји..., Мисао, Три се њушиа, ој широка..., Вишњик малени њоред куће..., Ој, имам, имам њламне очике..., Да чизмице имам, маји..., Ушабала сјазизи..., Ој, сама сам, сама...,*

Гоїолоу, Подражавање II. йсалму, Молийва, Зачарај ме, чаробниче..., Зашио ми је шешко, зашио ми је мучно... и Завей. У опусу Хајдуковићевих превода посебно треба истаћи одломак из поеме *Катерина*, којом је Шевченко представио усамљену девојку која тражи љубав и постаје покретка – обешчашћена девојка – осрамоћена кћер, коју родитељи избацују из дома, зато што је прекршила природни закон рода, који је штитио породицу као основу друштва, основу нације, гаранцију њеног постојања. Катерина је изопштена, прогнана и осуђена на пропаст. Схватајући то и уздижући мајчинство и породицу као највеће благо људског живота, Шевченко је дубоко саосећао и веома је патио због трагедије покретке и њеног детета копилета. Оплакујући унакажени цвет – млади живот чисте девојке лепотице, песник уздиже идеал природног човека, супротстављен варљивим вредностима цивилизације експлоататора, представљених кроз туђинца официра, човека другог менталитета, туђег морала.

Последњи, најновији талас рецепције Шевченковог стваралаштва започет је 2002. објављивањем у Бања Луци *Антологије украјинске поезије XVI-XX век* под насловом *У инаїт вейировима* у избору и са предговором, коментарима и преводима Људмиле Поповић и са поговором и преводима Миодрага Сибиновића. У ову антологију уврштено је 67 украјинских песника, чија су дела представљена паралелно у оригиналу на украјинском језику и у преводу на српски језик, уз све потребне коментаре о делима, ауторима, претходним преводиоцима и изворима у којима су ти преводи објављени. За превод наведене антологије украјинске поезије професору Филолошког факултета у пензији, Миодрагу Сибиновићу (1937), додељена је украјинска Међународна награда «Иван Франко» 2004. године. У антологији су у преводу професора Сибиновића објављене следеће Шевченкове песме: *Мисли моје, мисли моје..., Пролазе дани, иду ноћи..., Ойорука, Н. Н. (Тек ми је шринаесті замакло), Подражавање II. йсалма и Сан (одломак из њоеме)*. Поред одломка из поеме *Сан*, у *Књижевним новинама* 1994. објављени су и преводи *Зачарана, О, људи! људи несрећници..., И мрйвим и живим...*

Посебно истичемо превод поеме *Сан (Сон)*, написане 8. јула 1844. године у Санкт-Петербургу, објављене у збирци *Три ліїа*. Поема почиње лирским размишљањима аутора приповедача. Свако има

срећу своју и свој *йуѝ бескрајни*: један зида камене зидове, други их руши, трећи се труди да освоји туђу земљу, један гули ближњега свога, а други *йајно оиѝри нож на брайа*. Трећи се претвара да је миран и да поштује Бога, док само чека прави час *да йи к сриу канѝе йусѝи*. Неки добри и раскошни све храмове зида и хвали се љубављу према отаѝбини, *да к'о воду крв јој йочи*. А сви други ћуте к'о јагњад, јер тако ваља, *јер на небу ни Госѝода нема!* Ујармљени људи умиру несрећни, чекајући рај на ономе свету. Али залуд, раја нема. Аутор моли све да се призову памети, да се сете, да су и сиромашни и богати *само једно истѝо – Агамови знанѝи*. Тако размишља приповедач, док се као пијан враћа са пира. Код куће леже да спава и усни сан који би свакога зачудио. Уснио је као да над земљом лети сова, а он за њом. Лети и опрашта се са светом, са својим крајем у коме људи испаштају, муче се. Ноћу се покретка с копилетом вуче, одрекли су је се родитељи и не примају је туђи људи, а господичић који ју је обешчастио, појма о томе нема и с другом се љубака. Нико не зна колико ће на овоме свету још владати целати. А Бог, уколико и види кроз облаке људске сузе и несрећу, не помаже људима. У родном крају нема среће, и приповедач одлучује да потражи рај, макар на крају света. Тешко му је да остави мајку Украјину, али му је још теже да гледа њене сузе и беду. Полетевши за совом, дошао је до земље покривене снегом (Сибира), *око мене йора и рийвина, йласа људској нема*. Чује се како негде испод земље звецкају ланци. Испод земље, као из гроба, почеше излазити не мртваци, већ живи људи оковани у ланце, робијаши. Они испод земље копају злато како би залили незаситога (цара). Међу заробљеницима нису само злочинци и разбојници. Ту је и жигосани, револуционар окован у ланце, цар слободе, који храбро издржава све муке, не одричући се својих идеја. И поново приповедач лети изнад земље. Гледа одозго куће над путевима и градове са много цркви, а у другим градовима, као ждралови *мирно уче ред москови*. Затим види доле велики град на благишту, где су свуда *цркве и йалаѝе, и йрбоње надуваѝе*. У част цара Николаја I приређена је парада. Лакеј тражи мито да кришом одведе приповедача у царску палату. Али приповедач, одбивши његову услугу, постаде невидљив и сам се нађе у палати, где виде горду господу и цара и царицу. Приповедач се чуди да су песници *шмокљани луди* поредили ову јадницу са богињом. Иза цара иде сва господа и труди се да стане што ближе цару и царици. Љути цар оша-

мари свог најстаријег поданика, овај млађег, а затим се све настави ланчано, свако се труди да удари млађег од себе, док се туча не пренесе из царске палате на улицу. Приповедача зачуди што сви грађани то прихватише као царску милост и почеше радосно вриштати. Увече, када се утиша бука, приповедач оде да погледа престоницу и зачуди га *јад и чемер*, велелепни град на благишту саграђен за велику цену. На једној обали реке чују се звона Петропавловске тврђаве, на другој је споменик Петру I: *Ох, њај Први расїео је Україну славу, А Друїа* (Катарина II) *је љримлаїила сиройїу бескраїну*. Приповедач се растужио, сетивши се тужне историје Украјине. На козачким костима саграђена је престоница Руског царства, а у тамници је убијен хетман Полуботко. Цар је гулио кожу Украјинцима како би од ње сашео себи плашт и у тој *новој маниїији* подигао многе цркве и палате. Сунце зађе и приповедач виде други Петербург, град у коме људи тешким радом зарађују свој хлеб насушни. Међу чиновницима који журе у Сенат, он виде многе своје земљаке, који се одрекоше матерњег језика, пишу папире и *деру с браїа, с оца шїїоїод моїу више*, презирући своју мајчицу Украјину. Приповедач одлучује да још једном погледа царске палате. Тамо виде гордог цара, попут медведа, који риче на господу, на чељад и на москове. А када од његове дреке сви пропадну у земљу, цар *сїїоїи јадник, сїїїно їледа їокуњїо їлаву...* и уопште није страшан, налик на маче. *Поїлегах їа! – накарага!... И смеї ме удави!* Чувши смех, цар се поново разљути и рикну на приповедача који се престрави и пробуди. Тако се завршава овај невероватни сан, чудо, које се усни само наказама и пијаницама: *Таква чуда... їїо су снови / Само јуродива / Їл їїїїана*.

Године 2006. у Новом Саду у издању Савеза Русина и Украјинаца Србије светлост дана угледао је *Кобзар* Тараса Шевченка у избору, редакцији и предговору Људмиле Поповић, паралелно на украјинском језику и у преводу на српски језик, за који би се могло рећи да је допуњено и проширено издање избора који је приредио Петар Митропан (1969, 1980). Свим претходним преводима из *Кобзара* Петра Митропана додати су подједнако виртуозни, често ненадмашни, преводи Миодрага Сибиновића. У најновијој *Кобзар* укључени су преводи Луке Хајдуковића из збирке *Хучи Дњейар шїроки* и песма *Молиїїва* у преводу Тодора Дутине (1948 – 2007). Шевченко је *Молиїїву* написао последње године свог живота (1860). Дутина је у свом

преводу веродостојно изрекао његову последњу жељу: *А мени, Боже, на земљи / Даруј љубав, душевни рај! И више ништа ми не дај. У Кобзару су први пут објављени следећи преводи професора Сибиновића: Тойола (одломак), Гајдамаци (одломак), Ушољеница, Што ми је тешко, што ми је мучно..., Голю, Кавказ, Вешница (одломак из поеме), Косач, Кнеїна (одломак из поеме), N. N. (О њесме моје, о ласу худи...), Пољацима, Пијамо једни грује немо..., Бој је иза враїа држао секиру..., За сунцем мали облак њлови..., Закукала кукавица..., Не идући ноћу кући..., О Ускрс, не слами се..., Бројим у роїсїву дне и ноћи..., Суђаја, и Дан њролази, еїо ноћи...*

Посебно истичемо превод одломка из романтичарске јуначке историјске епопеје *Гајдамаци*, посвећене антифеудалном устанку против пољског кметства (1768) на Правобережној Украјини. У условима кметовске Русије поема у којој се велича народни устанак против социјалног, националног и верског угњетавања, доживљавана је као политичко дело. Идеје фолклора у коме живот човека још није раздвојен од живота природе налазе се у основи дела: метафора боја и банкета, крви и сетве, казне и вечере, смрти и забаве, у основи персонификације предмета и природних појава, психолошког јединства јунака са природом. Поема је прожета емоцијама ослободилачке борбе, садржи алузије, које су помогле читаоцу да схвати њен савремени социјално-политички подтекст. (... *Људи, људи! / Да л' ће да вас кад уљуди / Добро које већ имаїе? / Чудни, чудни људи!*)

Шевченко се уздизао на високом таласу националног препорода који је захватио читав словенски свет. Прошлости се обраћа ради буђења националног самопоштовања, свесности и утврђивања себе као народа са древном и јуначком историјом. Управо за будућност била је потребна јуначка слика Украјине, и не оне која се више никада неће вратити, већ оне која ће се тек родити у душама њених синова, који су гурнули у заборав злогласни дух понизности.

Шевченкова поезија права је поезија мисли, која је у истој равни са напредном социјално-политичком мишљу свог времена. Значај Шевченка у историји украјинске уметничке речи посебно је у томе што је он изузетно проширио тематске хоризонте украјинске књижевности, учинио ју је најважнијим фактором развоја друштвене свести, више него било који украјински писац, приближио је књижевност народу, који га је признао за свог песника и заштитника.

Захваљујући изврсним преводима бардова српске поезије, почев од периода романтизма који је у српској књижевности био у свом највећем успону, до савременог нам времена, прве деценије XXI века, разумевању значаја и мотива Шевченковог стваралаштва, представљањима лика и дела најзначајнијег украјинског песника у часописима, антологијама, збиркама српске културе, повлашћени смо да се упознамо са највећим делом наслеђа поетског генија Тараса Шевченка на свом матерњем језику, готово ни у чему не остајемо лишени богатства и лепоте поетске мисли изречене у изворнику на украјинском језику.

Извори:

- Босанска вила* (1885-1914). Сарајево
Бранково коло (1895-1914). Сремски Карловци
Викно. Књига I (2004), Београд: Филолошки факултет у Београду
Вила (1865-1868). Београд
Гусле (1886)
Зора (1869). Београд
Јавор (1862-1863; 1877)
Књижевна реч (1951). Београд
Књижевне новине (1978). Београд
Književne novine (1951: 2). Beograd
Nova Evropa (1939). Zagreb
Odjek (1975). Sarajevo
 Пајковић Радослав (1979). *Анџолоџија украјинске ѿоезије*, Избор, предговор, белешке и превод с украјинског од истог аутора, Београд: Петар Кочић
 Поповић Људмила (2002). *У инаџ вейировима, Анџолоџија украјинске ѿоезије XVI-XX век*. Бања Лука: Завод за уџбенике и наставна средства Републике Српске
Ток (1970). Прокупље
Трај (2007). Врбас: Народна библиотека „Данило Киш“
Час (1885). Београд
 Шалипуровић Вукоман (1981). *Окица Глушчевић: живоџ и рад*, Београд: Нолит

- Ševčenko Taras (1969). *Kobzar (Izbor)*, Izbor, prozni prevod, redakcija, napomene i pogovor Petra Mitropana, Beograd: Rad
- Ševčenko Taras (1980). *Kobzar (Izbor)*, Ponovljeno izdanje, Izbor, prozni prevod, redakcija, napomene i pogovor Petra Mitropana. Zrenjanin: Biblioteka „Žarko Zrenjanin“
- Шевченко, Франко, Малањук (1999). *Хучи Дњейар широки*. Избор, превод, текстови о песницима Лука Хајдуковић. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства
- Шевченко Тарас (2006). *Кобзар (Избор)*, Нови Сад: Савез Русина и Украјинаца Србије

Тања Фрањо Гаев

Резюме

ПОЕЗИЈА ТАРАСА ШЕВЧЕНКО В СЕРБСКОМ ПЕРЕВОДЕ

Имя украинского поэта романтика, Тараса Шевченко, в сербской культуре впервые появилось в 1868 г. в журнале *Вила*, вскоре после смерти поэта, вместе с первыми переводами его поэзии на сербском языке. Поэтическое творчество Шевченко в сербском переводе периодически представлено в различных журналах до 1896 г. Почти столетие Шевченко остался в небытие. На сербской литературной сцене он снова появился в 1969 г., изданием его сборника *Кобзар* и представлением новых переводов поэзии Шевченко, их переизданиями в 1970, 1980 гг., тем временем к ним присоединялись новые переводы в 1979, 1994, 1999 гг. Традиция продолжается в 2002, 2006 гг. и продолжается и сегодня. О творчестве Шевченко пишут, говорят, проводят литературные вечера, толкуют его творчество. В данной статье представляем поэзию Шевченко в сербском переводе, переводчиков его поэзии, их понимание мотивов поэзии и поэтической мысли Шевченко, также самые ценные переводы, которые добродетельно передают суть оригинала на украинском языке. Благодаря переводам великих представителей сербской поэзии мы можем читать и понимать стихи самого известного украинского поэта на родном языке, также понять точку зрения, мотивы и стремления самого украинского романтизма.

Ключевые слова: Поэт, Тарас Шевченко, украинский, романтизм, сербский, перевод, культура, переводчик, *Кобзар*